

ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ը

ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԱՐԹՈՒՐ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՆՏ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 17-ՐԴ ՆՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

5 նոյեմբերի 2013թ.

Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Նարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովհաննիսյանի, Ն. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչներ Ա. Զեյնալյանի, Ա. Ղազարյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Նամբարձումյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Ն. Սարգսյանի,

համաձայն Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Արթուր Խաչատրյանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապարասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Արթուր Խաչատրյանի՝ 03.04.2013թ. ՆՏ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պարասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հեղափոխելով ՆՏ քաղաքացիական օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. ՆՏ քաղաքացիական օրենսգիրքն ընդունվել է ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի մայիսի 5-ին, Նայասարանի Նանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հուլիսի 28-ին եւ ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից 17.06.1998թ. ընդունված՝ «Նայասարանի Նանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՆՏ օրենքի համաձայն ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի վիճարկվող 2-րդ մասը սահմանում է. «Վնասներ են՝ իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), ինչպես նաեւ չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ)»:

Ընդունվելուց ի վեր ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասում փոփոխություններ եւ լրացումներ չեն կատարվել:

2. Գործի համառոտ դատավարական նախապայմանությունը հանգում է հետեւյալին. 28.06.2010թ. Վարդան Խաչատրյանը «Վնասը փոխհատուցելու պահանջի մասին» հայց է ներկայացրել ՆՏ Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարան ընդդեմ Նայասարանի Նանրապետության՝ ի դեմս ՆՏ ֆինանսների նախարարության, որով պահանջել է հատուցել իր կրած նյութական վնասը, այն է՝ իր ներկայացուցիչներին վճարած գումարը՝ իրեն դատական արյաններում եւ ՆՏ սահմանադրական դատարանում ներկայացնելու համար, այդ գումարի վրա հաշվարկվող բոլոր տեսակի հարկերը, ինչպես նաեւ իր կրած ոչ նյութական (բարոյական) վնասը՝ այն հիմնավորմամբ, որ «Վարդան Խաչատրյանը բացի իրական վնասից, որ կրել է, այլ ապրումներ է ունեցել՝ սպասելով դատական կարգով իր գործի լուծմանը: Այդ

անորոշությունը, որ փետի է ընդհանուր իրավասության դատարանի դիմելուց մինչև Սահմանադրական դատարանի դատական ակտի կայացումը, իր նկատմամբ դատարանների կողմից ՏՏ Սահմանադրությանը հակասող օրենքի դրույթների կիրառումը, իր արդար դատաքննության իրավունքի խախտումը, հոգեւոր փազնապ եւ անհանգստություն է պատճառել նրան: Վարդան Խաչատրյանը այդ հոգեւոր փազնապը եւ անհանգստությունը չէր կրի (հետեւանք), եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (պատճառ). Առկա է պատճառահետեւանքային կապ»:

Ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարանն իր՝ 15.07.2012թ. «Նայցադիմումը վարույթ ընդունելու եւ գործը դատաքննության նախապատրաստելու մասին» որոշմամբ հայցն ընդունել է վարույթ:

Վարդան Խաչատրյանի մահից հետո ընդհանուր իրավասության դատարանն իր՝ 28.09.2011թ. «Քաղաքացիական գործի վարույթը վերակսելու եւ դատական նիստ հրավիրելու մասին» որոշմամբ Արթուր Խաչատրյանին ճանաչել է ԵԿԴ/1320/02/10 գործով հայցվոր Վարդան Խաչատրյանի իրավահաջորդ եւ իր՝ 02.05.2012թ. վճռով հայցը բավարարել է մասնակի՝ վճռելով Նայասարանի Նանրապետությունից՝ ի դեմս ՏՏ ֆինանսների նախարարության, հոգուր Վարդան Խաչատրյանի իրավահաջորդ Արթուր Խաչատրյանի բռնագանձել է 1.000.000 (մեկ միլիոն) ՏՏ դրամ՝ որպես Վարդան Խաչատրյանին պատճառված նյութական վնասի հատուցման գումար: Նայցը 564.225 ՏՏ դրամ նյութական վնասի եւ նյութական վնասի նկատմամբ հաշվարկվող հարկերի բռնագանձման պահանջի մասով մերժել է: Ոչ գույքային (բարոյական) վնասի հատուցման պահանջի մասով քաղաքացիական գործի վարույթը կարճել է այն պատճառաբանությամբ, որ «ի տարբերություն նյութական վնասի՝ բարոյական վնասը ՏՏ օրենսդրությունում չունի իր կարգավորումը», «դատարանը չի կարող կիրառել բարոյական վնասի ինստիտուտը, քանի դեռ առկա չէ դրա սահմանումը, կարգավորումը Նայասարանի Նանրապետության քաղաքացիաիրավական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրությամբ», «Նայասարանի Նանրապետության քաղաքացիաիրավական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրությունը բարոյական վնասի հատուցումը որպես պատասխանատվության փոխարինում, որպիսի հիմքով վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության»:

Վերոնշյալ վճռի դեմ ներկայացվել է վերաքննիչ բողոք՝ հետեւյալ պահանջով. պարտավորեցնել Նայասարանի Նանրապետությանը՝ ի դեմս ՏՏ ֆինանսների նախարարության, Վարդան Խաչատրյանի իրավահաջորդ Արթուր Խաչատրյանին փրամադրել Վարդան Խաչատրյանի կրած նյութական եւ ոչ նյութական վնասների փոխհա-

տուցում՝ 1.564.225 (մեկ միլիոն հինգ հարյուր վաթսուհինգ հազար երկու հարյուր քսանհինգ) ՆՏ դրամի չափով՝ նյութական վնասի դիմաց եւ նշված գումարի վրա հաշվարկվող բոլոր տեսակի հարկերը, 2.000.00 (երկու հազար) եվրոյին համարժեք ՆՏ դրամի չափով՝ ոչ նյութական, բարոյական վնասի դիմաց: Վերաքննիչ դատարանն իր՝ 26.07.2012թ. որոշմամբ վերաքննիչ բողոքը բավարարել է մասնակի՝ 1.564.225 ՆՏ դրամ վնասի բռնագանձման չբավարարված 564.225 ՆՏ դրամի մասով բեկանել է ՆՏ Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 02.05.2012 թվականի վճիռը, փոփոխել եւ հայցը 564.225 ՆՏ դրամի բռնագանձման մասով բավարարել է: Վճիռը մնացած մասերով համարել է հիմնավոր ընդհանուր իրավասության դատարանի կողմից փրկված նույն պատճառաբանությամբ. «ՆՏ քաղաքացիաիրավական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրությունը բարոյական վնասի հատուցումը որպես պարասխանարվության տեսակ չի նախատեսում, որպիսի հիմքով վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության»:

Վճռաբեկ դատարանը 19.09.2012թ. որոշմամբ վերադարձրել է վճռաբեկ բողոքը:

3. Դիմողը վիճարկում է ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրականությունն այնքանով, որքանով այն չի ներառում բարոյական վնասի հատուցման ինստիտուտը՝ գտնելով, որ օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, այնքանով, որքանով անձի կրած ոչ նյութական վնասը չի դիտարկում որպես վնաս, հակասում է ՆՏ Սահմանադրության 3, 18, 19, 83.5-րդ հոդվածներին: Միաժամանակ, դիմողը նշում է, որ «սույն դիմումով վիճարկվում է իրավական բացի սահմանադրականությունը»: Ընդ որում, հիմնավորելու համար իր կողմից բարձրացված՝ օրենքի բացի՝ սահմանադրական արդարադատության օբյեկտի լինելու թույլատրելիությունը՝ դիմողը վկայակոչում է ՆՏ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-914 որոշումը:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ դիմողը նշում է, որ «Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով երաշխավորված արդար դատաքննության եւ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքները ենթադրում են, *inter alia*, «իրավասու պետական մարմնի կողմից» ինչպես գանգափ ըստ էության քննություն, այնպես էլ արդարացի փոխհատուցման տրամադրում»:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար դիմողը վկայակոչում է նաեւ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ «Պողոսյանն ու Բաղդասարյանն ընդդեմ Նայաստանի», «Խաչատրյանն ու այլոք ընդդեմ Նայաստանի» եւ «Կոմիսիոնարու Ս.Ա.-ն ընդդեմ Պորտուգալիայի» գործերով վճիռները՝ նշելով, որ հիշատակված

երրորդ գործով կայացված վճռում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը սահմանել է, որ «վճռով փոխհատուցման հարցը լուծելիս հաշվի է առնում գույքային վնասը, այսինքն՝ իրական վնասը, որը հանդիսանում է հայտարարված խախտման ուղղակի հետևանքը, եւ բարոյական վնասը, այսինքն՝ փազնապի, անհանգստության եւ անվարահոյության վիճակը, որը վրա է հասել այդ խախտման արդյունքում, ինչպես նաեւ այլ ոչ գույքային վնասներ»:

4. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ներկա իրավակարգավորումների համադրությամբ համապատասխանում է ՆՏ Սահմանադրության 3, 18, 19 եւ 83.5-րդ հոդվածների պահանջներին:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար պատասխանողը, վկայակոչելով ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 14-րդ հոդվածով սահմանված՝ քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության եղանակները, ներառյալ՝ վնասի հատուցումը, որպես քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության եղանակ, ինչպես նաեւ նույն օրենսգրքի՝ ոչ նյութական բարիքների հասկացությանը վերաբերող 162-րդ հոդվածի այն դրույթը, համաձայն որի՝ ոչ նյութական բարիքները, ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքին եւ այլ օրենքներին համապատասխան, պաշտպանվում են դրանցով նախատեսված դեպքերում ու կարգով, ինչպես նաեւ այն դեպքերում ու այն սահմաններում, որոնցում քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության եղանակների օգտագործումը բխում է խախտված ոչ նյութական իրավունքի էությունից եւ այդ խախտումների հետևանքների բնույթից, արձանագրում է, որ թեեւ ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքում բարոյական վնասի մասին ուղղակի նշում չկա, սակայն այն կիրառվում է պարիվը, արժանապատվությունը եւ գործարար համբավն այլ անձանց արաբավորող գործողություններից պաշտպանելու դեպքերում: Պատասխանողն արձանագրում է նաեւ, որ, այդուհանդերձ, նշված հանգամանքը չի վկայում բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման ինստիտուտի ամբողջական ներդրման մասին, քանի որ ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքը բարոյական վնասը չի դիտարկում որպես վնասի փարատեսակ:

Կարելի էրելով անձի իրավունքների լիարժեք պաշտպանության եւ խախտված իրավունքների արդյունավետ վերականգնման փեսանկյունից բարոյական վնասի փոխհատուցման ինստիտուտի ներդրման անհրաժեշտությունը՝ դիմողը կարծիք է հայտնում, որ խնդիրը հնարավոր չէ լուծել սույլ ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ

հողվածում «բարոյական վնաս» հասկացության ներառմամբ, քանի որ այն պահանջում է բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման առանձին ինստիտուտի ներդրում, որը մանրամասն կարգավորումներ կներառի «բարոյական վնաս» հասկացության, այդ ինստիտուտի կիրառման շրջանակների եւ հիմքերի, բարոյական վնասը հաշվելու հստակ մեխանիզմների եւ, ընդհանուր առմամբ, այս ինստիտուտի անխաթար կիրառությունն ապահովող այլ հարցերի վերաբերյալ:

5. ՏՏ սահմանադրական դատարանն իր՝ 05.02.2010 թվականի ՄԴՌ-864 եւ 14.09.2010 թվականի ՄԴՌ-914 որոշումներում արտահայտել է իրավական դիրքորոշումներ սահմանադրական դատարանի կողմից օրենքի բացի սահմանադրականության հարցի քննության իրավական հնարավորության առնչությամբ: Սահմանադրական դատարանի ՄԴՌ-864 որոշմամբ սահմանվել է, որ «Սահմանադրական դատարանը գործի քննության շրջանակներում անդրադառնում է օրենքի այս կամ այն բացի սահմանադրականությանը, եթե վիճարկվող նորմի բովանդակությամբ պայմանավորված իրավական անորոշությունն իրավակիրառ պրակտիկայում հանգեցնում է փվյալ նորմի այնպիսի մեկնաբանությանն ու կիրառմանը, որ խախտում է կամ կարող է խախտել կոնկրետ սահմանադրական իրավունք»:

Սահմանադրական դատարանի ՄԴՌ-914 որոշմամբ սահմանվել է, որ «Օրենսդրական բացը կարող է հանդիսանալ սահմանադրական դատարանի քննության առարկա միայն այն դեպքում, երբ օրենսդրության մեջ առկա չեն այդ բացը լրացնելու այլ իրավական երաշխիքներ կամ օրենսդրության մեջ համապատասխան իրավական երաշխիքների առկայության պարագայում ձեւավորված է հակասական իրավակիրառական պրակտիկա, կամ երբ առկա օրենսդրական բացը չի ապահովում այս կամ այն իրավունքի իրացման հնարավորությունը: Նակառակ պարագայում իրավակարգավորման բացի սահմանադրականության հարցը ենթակա չէ սահմանադրական դատարանի քննությանը»:

Նաշվի առնելով դիմողի դիրքորոշումը եւ հիմք ընդունելով սահմանադրական դատարանի ՄԴՌ-864 եւ ՄԴՌ-914 որոշումներում արտահայտված՝ վերը նշված իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթի սահմանադրականության գնահատման հարցին հարկ է անդրադառնալ հետեւյալ փեսանկյուններից՝

ա/ արդյոք ՏՏ իրավական համակարգում առկա են բարոյական վնասի ինստիտուտը եւ նման վնասի նյութական հատուցման հնարավորության իրավական հիմքերը,

բ/ արդյոք Նայասրանի Նանրապետության կողմից սրանձնված միջազգային պարտավորությունների ուժով Նայասրանի Նանրապետությունը պարտավորվել է ազգային իրավական համակարգում նախատեսել ոչ նյութական (բարոյական) վնասի նյութական փոխհատուցման հնարավորությունը:

6. Վերը նշված հարցադրումների առնչությամբ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ ՏՏ Սահմանադրության մի շարք դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը վկայում է այն մասին, որ բարոյական վնասը եւ բարոյական վնասի նյութական հատուցման հնարավորությունը բխում են մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցում որդեգրված սահմանադրաիրավական մոտեցումներից: Այսպես, ՏՏ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները եւ ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են»: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ մարդու արժանապատվության առանցքային բաղադրարարներից մեկը, ի թիվս այլնի, հանդիսանում է անհատական հատկանիշներով պայմանավորված բարոյական փառապանքներից զերծ մնալը: Սահմանադրության 16-րդ հոդվածը, իր հերթին, երաշխավորում է անձի անձնական ազատությունն ու անձեռնմխելիությունը: Նշված հոդվածի 4-րդ մասով սահմանվում է, որ «Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ազատությունից ապօրինի զրկման կամ ապօրինի խուզարկության դեպքում օրենքով սահմանված հիմքերով եւ կարգով պարճառված վնասի հատուցման»: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ազատությունից ապօրինի զրկելու կամ ապօրինի խուզարկության դեպքում անձին պարճառված վնասը չի կարող մեխանիկորեն հանգեցվել սոսկ կրած ֆիզիկական կամ նյութական վնասի փոխհատուցմանը, քանզի փոխյալ դեպքում փուժած անձին տրամադրված փոխհատուցումը համարժեք չի լինի վերջինիս կրած հոգեկան փառապանքներին: Տվյալ համարեքստում անդրադառնալով ՏՏ Սահմանադրության 17-րդ հոդվածի կանոնակարգումներին, որով սահմանվում է, որ «Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների, ինչպես նաեւ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պարտի», սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ խոշտանգումները, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պարտիժը չեն կարող չուղեկցվել հոգեկան եւ

բարոյական փառապանքների պարճառմամբ, որոնք կարող են նույնիսկ ավելին լինել, քան դրանց հեղեղանքով պարճառված հնարավոր ֆիզիկական (մարմնական) կամ նյութական վնասը, եւ առանց որոնց ողջամիտ եւ արդարացի փոխհատուցման հնարավոր չէ ամբողջությամբ հատուցել անձին եւ նրա արժանապատվությանը պարճառված վնասը: Նակառակ դեպքում հնարավոր չի լինի երաշխավորել Սահմանադրությամբ որպես բարձրագույն արժեքներ հռչակված մարդու, նրա արժանապատվության, հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը:

7. Սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաեւ արձանագրել, որ Նայասփանի Նանրապետության մի շարք նորմափիլ իրավական ակտերով նախատեսված են համապատասխան դրույթներ՝ պարճառված բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման վերաբերյալ: Այսպես, ՆՆ փարբեր նորմափիլ իրավական ակտերում առկա է «բարոյական վնաս» եզրույթը: Մասնավորապես, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՆՆ օրենսգրքի 268-րդ հոդվածով սահմանված է, որ «Տուժող համարվում է այն անձը, որին վարչական իրավախախտման հեղեղանքով բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս է պարճառվել»: «Բարոյական վնաս» եզրույթն ամրագրված է նաեւ ՆՆ քրեական դատավարության օրենսգրքի մի շարք դրույթներում, մասնավորապես՝ 6-րդ հոդվածի 45-րդ կետում, որում «վնաս» եզրույթը դիփարկվում է որպես «դրամական չափման ենթակա բարոյական, ֆիզիկական, գույքային վնաս»: Նույն օրենսգրքի 58-րդ հոդվածի 1-ին մասը, սահմանելով «տուժող» եզրույթի հասկացությունը, ամրագրում է, որ «Տուժող է ճանաչվում այն անձը, ում քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարքով անմիջականորեն պարճառվել է բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս: Տուժող է ճանաչվում նաեւ այն անձը, ում կարող էր անմիջականորեն պարճառվել բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս, եթե ավարտվեր քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարք կատարելը»: «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» ՆՆ օրենքի՝ «Ոչ գույքային վնասի հատուցման հիմքերը եւ կարգը» վերաբառությամբ 104-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «Ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ ֆիզիկական անձի ազատությունը սահմանափակելու, նրա անձեռնմխելիությունը, բնակարանի անձեռնմխելիությունը, անձնական կամ ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիությունը խախտելու, նրա պարիվը, բարի համբավը կամ արժանապատվությունն արարավորելու միջոցով ոչ գույքային վնաս պարճառելու դեպքերում այդ անձն իրավունք ունի պահանջելու դրամական

միջոցներով հատուցում կամ առաջացած հետեւանքների վերացում՝ ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասին համարժեք չափով»:

Միաժամանակ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ թեև ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասը վնասների շարքին չի դասում բարոյական վնասը, այդուհանդերձ, ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 1-ին եւ 8-րդ կետերում նախատեսվում է անձի արժանապատվությանը, պատվին կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի դրամական հատուցման հնարավորությունը. համապատասխանաբար՝ վիրավորանքի դեպքում՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 1000-ապարիկի, իսկ գրպարության դեպքում՝ 2000-ապարիկի չափով: Ընդ որում, նույն հոդվածի 11-րդ կետով նախատեսված է, որ վիրավորանքի եւ գրպարության դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը չպետք է հաշվի առնի վիրավորանքի կամ գրպարության հետեւանքով պատճառված գույքային վնասը: Այն հանգամանքը, որ դատարանն անձի արժանապատվության, պատվին կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի փոխհատուցման չափը որոշելիս հաշվի չի առնում պատճառված գույքային վնասը, ուղղակիորեն վկայում է այն մասին, որ դիտարկվող կանոնակարգման նպատակը գույքային վնասը հատուցելը չէ: Ընդհակառակը, այն կոչված է կանոնակարգելու անձին պատճառված բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման հնարավորությունները:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը եւս վկայում է, որ անձի արժանապատվությանը, պատվին կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի դրամական հատուցման կանոնակարգումները վերաբերում են հենց բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման ինստիտուտին (նման ինստիտուտ նախատեսված է, մասնավորապես, Ռուսաստանի Դաշնության, Խորվաթիայի, Լատվիայի, Լիտվայի, Էստոնիայի, Սլովենիայի, Իսպանիայի եւ այլ երկրների օրենսդրությամբ):

Ելնելով վերը նշվածից՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Նայաստանի Նանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված են բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման բազմաթիվ դեպքեր, սակայն նշված ինստիտուտն ամբողջական կանոնակարգման ենթարկված չէ, ինչը թույլ չի տալիս օրենսդրական ներդաշնակություն ապահովել նման վնասի նյութական փոխհատուցման դեպքերի, հիմքերի եւ կարգի կանոնակարգման հարցում, ինչը, իր հերթին, խոչընդոտում է ՏՏ Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունքների եւ ազատությունների արդյունավետ պաշտպանությանը: Ավելին, նշված իրավիճակը չի կարող համահունչ համարվել ՏՏ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասում

ամրագրված դրույթին, ըստ որի՝ «Պեպրոյությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»:

8. ՆՏ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված է Նայաստրանի Նանրապետության պարտավորությունը՝ ապահովել մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան: Իսկ ՆՏ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածով նախատեսված է, որ մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների սահմանափակումները չեն կարող գերազանցել Նայաստրանի Նանրապետության միջազգային պարտավորություններով սահմանված շրջանակները:

Խնդրո առարկա հարցին անդրադառնալով ՆՏ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի եւ 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասերի փեսանկյունից՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Նայաստրանի Նանրապետությունում անձին պատճառված բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման ոչ ներդաշնակ կանոնակարգումները խոչընդոտում են Նայաստրանի Նանրապետության կողմից ստանձնված միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ իրականացմանը: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման իրավունքը բխում է թե՛ ՆՏ Սահմանադրության եւ ՆՏ մի շարք օրենսդրական ակտերի դրույթների բովանդակությունից եւ թե՛ ՆՏ կողմից ստանձնված միջազգային պարտավորություններից, մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի (կից արձանագրություններով) դրույթներից եւ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավակիրառ պրակտիկայից:

Այսպես, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը Նայաստրանի Նանրապետության դեմ կայացրած մի շարք վճիռներում անձին պատճառված բարոյական վնասի դիմաց նյութական փոխհատուցում չտրամադրելը դիտել է որպես Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի (կից արձանագրություններով) համապատասխան դրույթների խախտում: Մասնավորապես, Խաչատրյանը եւ այլք ընդդեմ Նայաստրանի Նանրապետության (գանգապ թիվ 23978/06, 27.11.2012թ.) եւ Պողոսյանն ու Բաղդասարյանն ընդդեմ Նայաստրանի Նանրապետության (գանգապ թիվ 22999/06, 12.06.2012թ.) գոր-

ծերով կայացված վճիռներով ներպետական օրենսդրության վկայակոչմամբ բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցում չտրամադրելը ճանաչվել է որպես Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի խախտում: Իսկ Պողոսյանն ու Բաղդասարյանն ընդդեմ Նայասպանի Նանրապետության գործով կայացված վճռում Դատարանն արձանագրել է. «Դատարանը նախկինում վճռել է, որ Կոնվենցիայի ամենահիմնարար դրույթների՝ 2-րդ եւ 3-րդ հոդվածների խախտման հետեւանքով առաջ եկող ոչ նյութական վնասի փոխհատուցումը սկզբունքորեն պետք է հասանելի լինի հնարավոր պաշտպանության միջոցների շարքում»: Նույն վճռում արձանագրվել է նաեւ, որ Կոնվենցիայի 7-րդ Արձանագրության 3-րդ հոդվածին, ինչի առնչությամբ ընդգծվել է, որ «Դատարանը կրկնում է, որ թիվ 7 Արձանագրության 3-րդ հոդվածի նպատակն է փոխհատուցման իրավունք ընձեռել անձանց, ովքեր դատապարտվել են դատական սխալի հետեւանքով եւ երբ հետագայում այդ դատավճիռը չեղյալ է հայտարարվել ազգային դատարանների կողմից՝ նոր կամ նոր բացահայտված որեւէ փաստի հիմքով»: Նույն վճռով Դատարանը նաեւ արձանագրել է հետեւյալը. «Ինչ վերաբերում է թիվ 7 Արձանագրության 3-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքների համապատասխանության հարցին, ապա Դատարանը գտնում է, որ թեւէ այս դրույթը երաշխավորում է փոխհատուցման վճարումը Կոնվենցիայի օրենքին կամ պրակտիկային համապատասխան, այն չի ենթադրում, որ փոխհատուցում չի վճարվում, եթե ազգային օրենքը կամ պրակտիկան չեն նախատեսում նման փոխհատուցում»: Բացի դրանից, Դատարանը գտնելով, որ թիվ 7 Արձանագրության 3-րդ հոդվածի նպատակը սոսկ սխալ դատապարտման դեպքում նյութական վնասի վերականգնումը չէ, այլ նաեւ դատական սխալի հետեւանքով դատապարտված անձին ոչ նյութական փոխհատուցման տրամադրումը, օրինակ՝ հյուծման, անհանգստության, անհարմարության եւ կյանքի նկատմամբ հավաքի կորստի դեպքերում, միաժամանակ արձանագրել է, որ նման փոխհատուցում դիմումարուին Կոնվենցիայի օրենքով հասանելի չի եղել: Միաժամանակ, Խաչատրյանը եւ այլք ընդդեմ Նայասպանի Նանրապետության գործով կայացված վճռով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն, արձանագրելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետի խախտում, սահմանել է, որ 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետը չպետք է մեկնաբանվի այնպես, որ ընձեռվի միայն նյութական վնասի հատուցում. նման իրավունք պետք է ընձեռվի նաեւ ցանկացած

հյուծման, անհանգստության եւ գայրույթի/հուսախաբության համար, ինչն անձը կարող էր կրել 5-րդ հոդվածի այլ կետերի խախտման արդյունքում:

Տիմք ընդունելով վերոշարադրյալը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՏՏ օրենսդրությամբ բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման ինստիտուտի թերի կանոնակարգումը համահունչ չէ նաեւ ՏՏ կողմից ստանձնված միջազգային պարտավորություններին:

9. Միաժամանակ, ելնելով մարդու իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության եւ դրանցով պայմանավորված՝ բարոյական վնասի ինստիտուտին առնչվող կանոնակարգումների լիարժեքությունն ապահովելու անհրաժեշտությունից՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման ընդհանուր չափանիշներն ու կարգը պետք է օրենսդրորեն հստակ ամրագրվեն, որպեսզի երաշխավորվի համապարասխան դեպքերում եւ կարգով անձին պարճառված բարոյական վնասի ողջամիտ եւ արդարացի փոխհատուցումը, ապահովվի ՏՏ Սահմանադրությամբ երաշխավորված մարդու իրավունքների եւ ազատությունների արդյունավետ իրականացումը եւ չխոչընդոտվի Նայասրանի Նանրապետության կողմից ստանձնված միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարումը:

Սահմանադրական դատարանն ընդունում է ի գիտություն, որ նշված հանգամանքները հաշվի առնելով՝ ՏՏ արդարադատության նախարարության կողմից նախապարաստվում է ՏՏ կառավարության օրենսդրական նախաձեռնություն՝ ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքում համապարասխան փոփոխություններ կատարելու եւ, մասնավորապես, Նայասրանի առնչությամբ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վերոնշյալ վճիռների կատարումը երաշխավորելու համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայասրանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Նայասրանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց** .

1. ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, այնքանով, որքանով բարոյական վնասը չի դիտում որպես վնասի տարատեսակ եւ չի ապահովում

բարոյական վնասի փոխհատուցման հնարավորություն՝ արգելափակելով անձի՝ դատարանի մարչելիության եւ արդար դատաքննության իրավունքների արդյունավետ իրացումը, միաժամանակ խոչընդոտելով Նայասարանի Նանրապետության միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարմանը, ճանաչել Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասին, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասին հակասող եւ անվավեր:

2. Նաշվի առնելով, որ սույն որոշման եզրափակիչ մասի 1-ին կետում ՆՏ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչված նորմի՝ որոշման հրապարակման պահին անվավեր ճանաչումն անխուսափելիորեն կհանգեցնի այնպիսի հետեւանքների, որոնք կխաթարեն այդ պահին Կոլյալ նորմի վերացմամբ հաստատվելիք իրավական անվտանգությունը, ինչպես նաեւ նկարի ունենալով, որ պահանջվում է բարոյական վնասի նյութական փոխհատուցման ինստիտուտի համակարգված օրենսդրական կանոնակարգում, որը, մասնավորապես, կներառի «բարոյական վնաս» հասկացության, այդ ինստիտուտի կիրառման շրջանակների եւ հիմքերի, բարոյական վնասը հաշվելու հարակ կարգի եւ այլ հարցերի վերաբերյալ դրույթներ, ՆՏ Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 3-րդ մասի եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 68-րդ հոդվածի 15-րդ մասի հիմքերով ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իրավական ուժը կորցնելու վերջնաժամկետ սահմանել 2014թ. հոկտեմբերի 1-ը:

3. Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՏՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

5 նոյեմբերի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1121